

KONCEPT HOSPODÁŘSKÉ JEDNOTKY A ODPOVĚDNOST ZA PORUŠENÍ SOUTĚŽNÍHO PRÁVA

HELENA BARTÁKOVÁ

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Česká republika

Abstract in original language

Článek analyzuje použití konceptu hospodářské jednotky jako východiska pro určení subjektů odpovědných za porušení soutěžního práva v judikatuře Soudního dvora EU, Tribunálu a Komise. Jedná se o koncept, který umožňuje přičítat odpovědnost za protisoutěžní jednání jednotlivým společnostem, které fakticky fungují jako jediná hospodářská jednotka. Příspěvek se také věnuje důsledkům, které se při aplikaci tohoto konceptu promítají do určení výše trestu.

Key words in original language

správní trestání, hospodářská soutěž, hospodářská jednotka, odpovědnost za správní delikt

Abstract

The article analyses the concept of a single economic unit as a basis for determining the legal entities liable for an infringement of competition law as it appears in the decisions of the Court of Justice, General Court and European Commission. The concept of a single economic unit enables the EC and NCAs to attribute a wrongdoing of an economic unit to the individual companies that belong into it. The impact of this concept on the administrative punishments awarded to such companies is also examined in the article.

Key words

administrative punishment, competition, single economic unit, liability for an infringement

V souvislosti s nedávným rozsudkem¹ Krajského soudu v Brně (dále též „KS“), kterým bylo zrušeno rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále též „Úřad“) ve věci mezinárodního kartelu výrobců plynem izolovaných spínacích ústrojí (zvaný také „kartel PISU“), byl Úřad opět postaven před otázku dovozování odpovědnosti jednotlivých subjektů tvořících jednu hospodářskou jednotku za správní delikt a uložení trestu těmto subjektům. Ačkoli se jednalo

¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 62 Ca 22/2007 ze dne 14. 6. 2012.

o rozhodnutí Úřadu staršího data², pochybení, která KS Úřadu vytknul, představují jeden z klíčových aspektů při ukládání pokut. V souladu s ustanovením § 1 odst. 1 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o ochraně hospodářské soutěže“) jsou adresáty tohoto zákona soutěžitelé. Pojem soutěžitel pak v podstatě kopíruje pojem podnik, se kterým pracuje právo Evropské unie,³ a je ho třeba chápat stejně široce, jako je tomu v právu Evropské unie. Podle některých autorů⁴ se dokonce možnost daná členskými státy v nařízení Rady č. 1/2003 nastavit si vyšší úroveň ochrany hospodářské soutěže nevztahuje na výklad tohoto pojmu. Tedy ani vymezení podniku (respektive soutěžitele), které by ve svém důsledku vedlo k nastavení přísnějšího režimu, není v souladu s právem Evropské unie.

Správního deliktu se však jako soutěžitel mohou dopustit pouze fyzické nebo právnické osoby jako soutěžitelé. V oblasti správního trestání na úseku hospodářské soutěže se tedy odlišuje hmotněprávní a procesněprávní chápání soutěžitele. Zatímco skutkovou podstatu správního deliktu naplňuje soutěžitel resp. podnik, nezřídka není možné vést řízení se soutěžitelem jako takovým, neboť nemá právní subjektivitu.

Toto odlišné pojetí se projevuje zejména v situaci, kdy se narušení hospodářské soutěže dopustí celé koncerny či jiné formy sdružení právnických osob. Jako příklad je možné uvést případ kartelu PISU, kdy se schůzek účastnili zástupci jednotlivých koncernů, přičemž z důkazních materiálů nebylo jednoznačně zjištěné, za kterou konkrétní právnickou osobu se daný zástupce schůzky účastnil. Úřad se tak nacházel v situaci, kdy na jedné straně měl prokázánu účast koncernů na protisoutěžním jednání, a na druhé straně věděl, které právnické osoby protisoutěžní jednání fakticky vykonávaly, aniž by je mohl důkazně propojit se schůzkami. V rámci jednotlivých koncernů tvořících jednu hospodářskou jednotku pak Úřad dovozoval odpovědnost konkrétních právnických osob. V případě kartelu PISU však dle KS postupoval Úřad při určování jednotlivých právnických osob, jimž odpovědnost za spáchaný delikt připisoval, tak, že nezohlednil míru účasti jednotlivých subjektů na závadném jednání a ve svém důsledku tak zvolený postup vedl k diskriminaci členů koncernů tvořených menším počtem subjektů působících na relevantním trhu. Právě tento důsledek Úřadem zvolené metody vedl KS, ke zrušení jeho rozhodnutí Úřadu, přestože z pohledu hmotného

² Rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, č.j. R 059-070, 075-078/2007/01-08115/2007/310 ze dne 26.4.2007

³ Srov. MUNKOVÁ, Jindřiška, Jiří KINDL a Pavel SVOBODA. Soutěžní právo. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 95.

⁴ SZYDLO, Marek. 'Leeway of Member States in Shaping the Notion of an "Undertaking" ' in Competition Law'. *World Competition* 33, 4 (2010), 549-568.

práva byla účast na kartelu zúčastněným soutěžitelům prokázána dostatečně.

Způsob, jakým soutěžní úřady včetně Komise pracují s hospodářskou jednotkou, v rámci níž ukládají pokuty konkrétním subjektům, proto vyžaduje aplikaci jednotného a nediskriminačního mechanismu. Cílem tohoto příspěvku je nastínit možné postupy a zvážit jejich aplikovatelnost v kontextu českého právního řádu.

1. KONCEPT HOSPODÁŘSKÉ JEDNOTKY

Jak už bylo naznačeno výše, základem pro dovození odpovědnosti je právě jednání soutěžitele, respektive podniku. Právo Evropské unie chápe soutěžitele jako hospodářskou jednotku či entitu, kterou tvoří soubor osobních, hmotných i nehmotných složek. K tomuto vymezení pak přistupují další znaky blíže specifikované judikaturou soudů EU – zejména dnešního Tribunálu. Aby bylo možné hovořit o jedné hospodářské jednotce, musí mít taková entita jednotnou organizaci a dlouhodobě sledovat určitý ekonomický cíl⁵. Jedinou hospodářskou jednotku tak mohou tvořit dvě formálně zcela oddělené osoby s vlastní právní subjektivitou za podmínky, že jejich jednání na trhu směřuje k jedinému společnému ekonomickému cíli.⁶

Obecně takový vztah může existovat mezi mateřskou a dceřinou společností, za podmínky, že mateřská společnost zcela ovládá obchodní rozhodování dcery. Rozhodným kritériem pro zařazení do jedné hospodářské jednotky je v takovém případě výlučně skutečnost, že mateřská společnost má rozhodující vliv na obchodní politiku společnosti dceřiné, nikoli jejich formální subjektivita. Nemusí také nutně záležet na vlastnické struktuře. Pokud je zachována samostatnost obchodního rozhodování dceřiné společnosti, tvoří samostatnou hospodářskou jednotku i v případě, že mateřská společnost je jejím stoprocentním vlastníkem.⁷ Jedinou hospodářskou jednotku podle Tribunálu může tvořit také společnost a její zmocněnec podnikající jako samostatní fyzická či právnická osoba, pokud z jejich vzájemného vztahu vyplývá, že zmocněnec pracuje

⁵ Rozsudek Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 10. března 1992 ve věci T 11/89 Shell International Chemical Company Ltd proti Komisi Evropských společenství, odst. 311.

⁶ Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého senátu) ze dne 15. září 2005 ve věci T-325/01 DaimlerChrysler AG proti Komisi Evropských společenství.

⁷ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 22. října 1986 ve věci 75/84 Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG proti Komisi Evropských společenství.

výlučně na základě instrukcí zmocnitele, respektive jejich vzájemný vztah je podobný vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.⁸

Obdobně aplikují pojem soutěžitel i soudy české, kdy například Nejvyšší správní soud (dále též „NSS“) posuzoval otázku zneužití dominantního postavení mezi dvěma dceřinými společnostmi, jejichž většinovým vlastníkem byla jediná mateřská společnost. V tomto případě NSS konstatoval, že v rámci jedné hospodářské jednotky „nemohou dceřiné společnosti skutečně autonomně určovat své jednání na trhu, nýbrž musí následovat pokyny mateřské společnosti, která je kontroluje. Kritériem nemůže být pouze to, zda jedna společnost má většinový podíl v jiné společnosti. Důležité je, zda obecně v konkrétním posuzovaném případě zvláště mateřská společnost dává dceřiné společnosti pokyny a je reálně schopna jejich realizaci vynutit.“⁹ Nejvyšší správní soud se tedy nespokojuje s možností určovat obchodní politiku dceřiných společností, ale vyžaduje, aby mateřská společnost tento svůj potenciální vliv byla schopna skutečně uplatnit. V duchu tohoto rozsudku postupoval i Úřad, který v rozhodnutí „Henkel“¹⁰ tuto konstrukci použil nejen k definici soutěžitele, ale také k dovození konkrétního subjektu v rámci hospodářské jednotky, kterého učinil odpovědným za spáchání správního deliktu.

2. DOVOZENÍ ODPOVĚDNOSTI V RÁMCI HOSPODÁŘSKÉ JEDNOTKY

Nejen vymezení soutěžitele jako hospodářské jednotky, ale také vzájemné vztahy jejích jednotlivých členů hrají významnou roli v otázce dovození odpovědnosti konkrétních subjektů. Jedním z nejpoužívanějších mechanismů je připsání odpovědnosti mateřské společnosti.¹¹ Podle Tribunálu je mateřská společnost obecně odpovědná za jednání svých dceřiných společností za předpokladu, že tvoří jednu hospodářskou jednotku. V případě, že je mateřská společnost stoprocentním vlastníkem společnosti dceřiné uplatní se premisa, že tato společnost, s největší pravděpodobností mohla

⁸ Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého senátu) ze dne 15. září 2005 ve věci T-325/01 DaimlerChrysler AG proti Komisi Evropských společenství.

⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 61/2005 ze dne 29. 10. 2007.

¹⁰ Rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č. j. ÚOHS-S169/2008/KD-368/2011/850/KNe ze dne 10. 2. 2011

¹¹ BROUWER, Ono, GOYDER, Joanna, MES, Daniel. Developments in EC Competition law in 2007: an Overview. *Common Market Law Review* 45 (2008), s. 1180.

a skutečně vykonávala rozhodný vliv na jednání své dcery.¹² V takovém případě je důkazní pozice soutěžního úřadu (Komise) ulehčena, neboť jí postačí důkazy ve formě dodatečných indicií svědčících o faktickém vlivu mateřské společnosti.¹³ Pro účely dovození odpovědnosti pak podle Tribunálu stačí prokázat pouze možnost mateřské společnosti obchodní politiku dceřiné společnosti určovat a za předpokladu, že neexistuje důkaz o opaku, se presumuje, že mateřská společnost takový vliv skutečně vykonávala.¹⁴ Pokud bychom použili paralelu z trestního práva, je dceřiná společnost chápána jako nástroj, který mateřská společnost používá k faktickému výkonu svého protiprávního jednání.

Vzhledem k tomu, že vztahy mezi mateřskými a dceřinými společnostmi nejsou vždy tak jasně vymezené, aby bylo možné vnímat dceřinou společnost pouze jako nástroj v rukou mateřské společnosti, nelze toto pravidlo aplikovat univerzálně. Proto se používají další mechanismy umožňující dovést odpovědnost jednotlivých dceřiných společností. V situaci, kdy je dceřiná společnost ovládána mateřskou, avšak disponuje takovou mírou samostatnosti, jež ji umožňuje dopustit se excesivního jednání, tj. jednání neaprobovaného mateřskou společností, je třeba činit za takové jednání odpovědnou pouze dceřinou společnost.¹⁵ Není také povinností primárně vycházet z doktríny odpovědnosti mateřské společnosti, neboť podle závěru Soudního dvora EU není Komise „povinna přednostně ověřit, zda byly splněny podmínky k tomu, aby bylo protiprávní jednání přičteno mateřské společnosti podniku, který se dopustil dotčeného protiprávního jednání. Komise totiž nemůže být v zásadě povinna přistoupit prvořadě k takovému ověření před tím, než se může zamýšlet obrátit proti podniku, který se dopustil protiprávního jednání, a to i když tento podnik jako právní entita prošel změnami. Zásada osobní odpovědnosti [...] nebrání nijak tomu, aby Komise zamýšlela nejdříve sankcionovat posledně uvedený podnik před tím, než přezkoumá, zda případně protiprávní jednání může být přičteno mateřské společnosti. Navíc [...] kdyby tomu bylo jinak, šetření Komise by byla podstatně ztížena nezbytností v každém případě

¹² Rozsudek Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 12. prosince 2007 ve věci T-112/05 Akzo Nobel NV a další proti Komisi Evropských společenství, body 58 a 83.

¹³ Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého senátu) ze dne 26. dubna 2007 ve spojených věcech T-109/02, 118/02, 122/02, 125/02, 126/02, 128/02, 129/02, 132/02 & 136/02 Bolloré SA a další proti Komisi Evropských společenství, odst. 132.

¹⁴ Rozsudek Tribunálu (první senát) ze dne 13. července 2011 ve věci T-42/07 The Dow Chemical Company a další proti Evropské komisi.

¹⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 1979 ve spojených věcech 32/78 a 82/78 BMW Belgium SA a další proti Komisi Evropských společenství.

nástupnictví v ovládnání podniku ověřit, v jakém rozsahu jeho jednání mohou být přičítána bývalé mateřské společnosti.¹⁶

Komise ve svých rozhodnutích při dovozování odpovědnosti vychází také z míry přímé a aktivní účasti jednotlivých společností fungujících v rámci jedné hospodářské jednotky¹⁷ a přihlíží k jejich skutečnému jednání bez toho, že by bylo nutné připisovat toto jednání mateřské společnosti. A konečně byl aprobován i případ, kdy byla dovozena odpovědnost všech subjektů působících v rámci jedné hospodářské jednotky.¹⁸ Existuje tedy celá škála přístupů, z nichž si Úřad může vybrat a reagovat tak na specifika každého jednotlivého případu.

V již zmíněném případě Henkel Úřad nejprve vymezil jednotlivé soutěžitele na základě vykonávané kontroly, majetkového a personálního propojení a posléze uvnitř jednotlivých jednotek přezkoumal roli jejich členů při určování obchodní politiky. V rámci hospodářské jednotky vlastněné mateřskou společností Henkel KG&A se Úřad odchýlil od základního schématu dovozování odpovědnosti mateřské společnosti a na základě narovnání vyvodil odpovědnost dceřiné společnosti přímo působící na českém trhu. U druhé hospodářské jednotky podílející se na deliktním jednání Úřad na základě kritéria faktického určování obchodní politiky dovodil odpovědnost jedné ze společností dceřiných, která ačkoli nebyla v pozici konečného vlastníka, fakticky tvořila obchodní politiku celé jednotky. Naopak v případě Kofola,¹⁹ kdy se protisoutěžního jednání dopouštěla mateřská společně s dceřinou společností, Úřad přičetl odpovědnost společnosti mateřské.

Žádný z těchto případů však nebyl podroben soudnímu přezkumu. Přestože tedy rozhodnutí Úřadu o kartelu PISU představuje jeden z prvních případů, kdy byl Úřad nucen dovozovat odpovědnost subjektů uvnitř jedné hospodářské jednotky, jedná se o případ, který byl podroben soudnímu přezkumu. Jednotlivé postupy pro dovozování odpovědnosti aplikované Komisí se tak zprostředkovaně dostaly také

¹⁶ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 24. září 2009 ve spojených věcech C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P a C-137/07 P Erste Group Bank AG (C-125/07 P), Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (C-133/07 P), Bank Austria Creditanstalt AG (C-135/07 P) a Österreichische Volksbanken AG (C-137/07 P) proti Komisi Evropských společenství.

¹⁷ Rozhodnutí Komise ze dne 21. prosince 2005 ve věci 2006/902 Rubber Chemicals.

¹⁸ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 6. 3. 1974 ve spojených věcech C-6-7/73 Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. a Commercial Solvents Corporation proti Komisi nebo rozhodnutí Tribunálu ze dne 15. 6. 2005 ve spojených věcech T-71/03, T-74/03, T-87/03, T-91/03 Tokai Carbon Co. Ltd (T-71/03), Intech EDM BV (T-74/03), Intech EDM AG (T-87/03) a SGL Carbon AG (T-91/03) proti Komisi.

¹⁹ Rozhodnutí Úřadu č. j. S095/2008/KD-14495/2008/810 ze dne 25. 7. 2008.

před české soudy. Jak už bylo naznačeno výše, podle názoru KS Úřad ne zvolil jednotný postup a v rámci jednotlivých hospodářských jednotek zúčastněných na kartelu dovozoval odpovědnost bez použití jednotné koncepce pro dovození odpovědnosti. Z rozhodnutí KS je také patrné, že v českém právu jsou aplikovatelné v zásadě všechny přístupy k dovozování odpovědnosti používané Komisí, avšak je nutné je používat jednotně tak, aby nedocházelo k rozdílům v přístupu k jednotlivým hospodářským jednotkám zúčastněným na protiprávním jednání. Jelikož rozhodnutí KS bylo napadeno kasační stížností, nemusí být tyto závěry KS zcela definitivní.

3. UKLÁDÁNÍ POKUT SUBJEKTŮM V RÁMCI JEDNÉ HOSPODÁŘSKÉ JEDNOTKY

Zvolená metoda dovozování odpovědnosti jednotlivých subjektů v rámci hospodářské jednotky se také významným způsobem promítá do ukládání pokut za správní delikt. Pomocí některé z možných metod je odpovědnost za jednání hospodářské jednotky připsána jednomu subjektu, při určování výše pokuty se však Komise opět vrací na úroveň vyšší – tj. vychází z celkového obratu hospodářské jednotky, nikoli pouze z obratu daného subjektu. Takovým postupem se maximální výše pokuty, kterou je možno za správní delikt uložit, rapidně navyšuje.²⁰

V situaci, kdy je v rámci jedné hospodářské jednotky dovozena odpovědnost více subjektů, je nezbytné vypořádat se s problematikou diferenciací výše pokut pro jednotlivé odpovědné subjekty, neboť jako základ pro určení výše pokuty je brán právě obrat hospodářské jednotky jako celku. Komise postupuje v situacích, kdy je odpovědnost připsána mateřské i dceřině společnosti tak, že povinnost zaplatit pokutu ukládá oběma společnostem společně a nerozdílně.²¹ V praxi takový postup může vypadat tak, že mateřská společnost je povinna zaplatit celou částku uložené pokuty, přičemž určitou část z jí uložené pokuty je povinna zaplatit společně a nerozdílně se společností dceřinou. Takový model ukládání pokut, ač aprobován evropskými soudy,²² není vlastní našemu právnímu systému. Úřad tedy ukládá pokuty každému subjektu zvlášť.

V případě kartelu PISU byly ukládány pokuty jednotlivě. Přestože Úřad pro určení výše pokuty pro jednotlivé subjekty počítal s obratem

²⁰ HOFSTETTER, Karl, LUDESCHER, Melanie. 'Fines against Parent Companies in EU Antitrust Law: Setting Incentives for 'Best Practice Compliance'. *World Competition* 33, 1 (2010), 58.

²¹ Tamtéž, s. 57.

²² Rozsudek Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 12. prosince 2007 ve věci T-112/05 Akzo Nobel NV a další proti Komisi Evropských společenství.

celé skupiny, zdá se, že pokuty ukládal jednotlivým subjektům, jakoby každá z nich tvořila samostatnou hospodářskou jednotku. Ve svém důsledku se takový postup projevil v tom, že u hospodářských jednotek, v rámci kterých byla dovozena odpovědnost většího počtu subjektů, byla celková výše pokuty připadající na hospodářskou jednotku mnohem vyšší než u jednotek, za jejichž jednání byla připsána odpovědnost menšímu počtu subjektů. Pravděpodobně zde Úřad zvolil nevhodnou kombinaci postupů Komise a vnitrostátního správního práva procesního. Jak zdůraznil KS při ukládání pokut v rámci hospodářské jednotky „musí být patrné, zda žalovaný bere za základ obraty jednotlivých subjektů nebo obraty skupin, k nimž tyto subjekty náležejí. V obou případech musí být zřejmé, že při uložení pokuty žádnému ze subjektů nebyl jeden a tentýž obrat přičten dvakrát. A obrat v jakém konkrétním období považoval žalovaný za rozhodující.“²³ KS tedy v zásadě naznačuje, že je možné určit výši pokuty pro hospodářskou jednotku a tuto pokutu pak rozdělit mezi jednotlivé subjekty, jimž byla odpovědnost za jednání hospodářské jednotky připsána, stejně tak, jako vycházet z obratu jednotlivých subjektů, jimž je pokuta ukládána.

4. ZÁVĚR

Vymezení konceptu soutěžitele jako hospodářské jednotky z pohledu hmotného práva je otázkou, kterou se praxe i odborná veřejnost zabývá již delší dobu, implikace tohoto konceptu pro právo procesní ještě však stále nejsou zcela jednoznačně vyřešeny. V obecné rovině je totiž mnohem méně problematické přenášet praxi Komise a judikaturu soudů EU týkající se hmotného práva do práva vnitrostátního, než řešit jejich dopady do roviny procesní. Na jedné straně totiž stojí povinnost euro konformního výkladu práva a na straně druhé vnitrostátní procesní normy, kterými je Úřad povinen se řídit. Ačkoli tedy v řízení aplikuje výhradně vnitrostátní procesní normy, musí i tyto aplikovat tak, aby nedošlo k popření principů, s nimiž operuje právo hmotné a k nimž se váže unijní legislativa a judikatura. Úřad se tak nachází v nejisté pozici, neboť musí nalézt rovnováhu mezi oběma závazky, a s minimální podporou ve vnitrostátní judikatuře či praxi. Bude tedy velmi zajímavé, jakým způsobem se k procesním otázkám dovozování odpovědnosti a určování výše pokuty v případě kartelu PISU postaví NSS.

²³ Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 62 Ca 22/2007 ze dne 14. 6. 2012.

Literature:

- Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 62 Ca 22/2007 ze dne 14. 6. 2012.
- HOFSTETTER, Karl, LUDESCHER, Melanie. 'Fines against Parent Companies in EU Antitrust Law: Setting Incentives for 'Best Practice Compliance''. *World Competition* 33, 1 (2010), 55-76.
- Rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č. j. S095/2008/KD-14495/2008/810 ze dne 25. 7. 2008
- Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 6. 3. 1974 ve spojených věcech C-6-7/73 Istituto Chemioterapico Italiano S.p.A. a Commercial Solvents Corporation proti Komisi nebo rozhodnutí Tribunálu ze dne 15. 6. 2005 ve spojených věcech T-71/03, T-74/03, T-87/03, T-91/03 Tokai Carbon Co. Ltd (T-71/03), Intech EDM BV (T-74/03), Intech EDM AG (T-87/03) a SGL Carbon AG (T-91/03) proti Komisi.
- Rozhodnutí Komise ze dne 21. prosince 2005 ve věci 2006/902 Rubber Chemicals.
- Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 24. září 2009 ve spojených věcech C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P a C-137/07 P Erste Group Bank AG (C-125/07 P), Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (C-133/07 P), Bank Austria Creditanstalt AG (C-135/07 P) a Österreichische Volksbanken AG (C-137/07 P) proti Komisi Evropských společenství.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 1979 ve spojených věcech 32/78 a 82/78 BMW Belgium SA a další proti Komisi Evropských společenství.
- Rozsudek Tribunálu (první senát) ze dne 13. července 2011 ve věci T-42/07 The Dow Chemical Company a další proti Evropské komisi.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 61/2005 ze dne 29. 10. 2007.
- Rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č. j. ÚOHS-S169/2008/KD-368/2011/850/KNe ze dne 10. 2. 2011
- BROUWER, Ono, GOYDER, Joanna, MES, Daniel. Developments in EC Competition law in 2007: an Overview. *Common Market Law Review*, 45 (2008), 1167-1205.
- Rozsudek Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 12. prosince 2007 ve věci T-112/05 Akzo Nobel NV a další proti Komisi Evropských společenství.
- Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého senátu) ze dne 26. dubna 2007 ve spojených věcech T-109/02, 118/02, 122/02, 125/02, 126/02, 128/02, 129/02, 132/02 & 136/02 Bolloré SA a další proti Komisi Evropských společenství.
- Rozsudek Tribunálu T-77/02 ve věci The Dow Chemical Company v. Komise ze dne 2. 2. 2012

- Rozsudek Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 10. března 1992 ve věci T 11/89 Shell International Chemical Company Ltd proti Komisi Evropských společenství, odst. 311.
- Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého senátu) ze dne 15. září 2005 ve věci T-325/01 DaimlerChrysler AG proti Komisi Evropských společenství.
- Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 22. října 1986 ve věci 75/84 Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG proti Komisi Evropských společenství.
- MUNKOVÁ, Jindřiška, Jiří KINDL a Pavel SVOBODA. Soutěžní právo. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 95.
- SZYDLO, Marek. 'Leeway of Member States in Shaping the Notion of an "Undertaking" ' in Competition Law'. *World Competition* 33, 4 (2010), 549-568.

Contact – email

Helena.bartakova@compet.cz